

Κρίση και Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης στην Ελλάδα

Κώστας Δημουλάς (Επ. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου)

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται να εκτιμηθεί η θέση του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στο πλέγμα κοινωνικής πολιτικής που επικρατεί στην Ελλάδα της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο υιοθετήθηκε και εφαρμόζεται το ΚΕΑ ως μέτρο ανακούφισης των ακραία φτωχών και διερευνώνται οι παράγοντες πλαισίου που διαμορφώνουν το ρόλο του καθώς και τα χαρακτηριστικά του προγράμματος που κατά την άποψή μου το καταδεικνύουν ως εμβληματικό πρόγραμμα μετάβασης από το ατελές δυϊκό προς το θεσμοθετημένο υπολειμματικό πρότυπο κοινωνικής πολιτικής.

Τα βασικό επιχείρημα της εργασίας είναι ότι το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης εφαρμόζεται στην Ελλάδα ως μνημονιακή υποχρέωση με βασικό σκοπό την εισοδηματική υποστήριξη των ακραία φτωχών που τα ίδια δημιουργούν. Ως μέτρο κοινωνικής πολιτικής θα μπορούσε σε ένα άλλο πλέγμα πολιτικής να λειτουργήσει ως ελάχιστο δίκτυο κοινωνικής προστασίας για όσους είναι σε συνθήκες ένδειας και συνεπώς να συμβάλει στον περιορισμό της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, το πλαίσιο της εφαρμογής του στην Ελλάδα καθώς και οι κανόνες για την καταβολή του στους δικαιούχους δεν συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση για τέσσερις κυρίως λόγους:

Πρώτο, το ΚΕΑ δεν είναι ένα συμπληρωματικό πρόγραμμα προς τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής καθολικού χαρακτήρα ή αυτά που αναφέρονται σε όσους που δεν είναι ακραία φτωχοί όπως συμβαίνει σε άλλα κράτη με προηγμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Αντίθετα, λειτουργεί ως υποκατάστατό τους καθώς τα τελευταία συρρικνώθηκαν δραματικά θίγοντας κυρίως τα μικρά και μεσαία εισοδήματα και όσους εργάζονται.

Το επιχείρημα αναφέρεται, κυρίως, στην αύξηση της φορολογίας των χαμηλών εισοδημάτων με την κατάργηση των φοροεκπτώσεων κοινωνικού χαρακτήρα (στεγαστικά δάνεια, έξοδα σπουδών, ιατρικές επισκέψεις κ.ά) και τη μείωση του αφορολόγητου ορίου, την αύξηση της συμμετοχής των ασφαλισμένων στο κόστος των ιατρικών υπηρεσιών και των φαρμάκων, την πρωμοδότηση των ιδιωτικών κοινωνικών υπηρεσιών με την υιοθέτηση μεθόδων οιονεί αγοράς στην παροχή τους (κουπόνια παιδικών σταθμών και κουπόνια κατάρτισης/απασχόλησης για ανέργους, συμβεβλημένα κέντρα υγείας και ιατροί του ΕΟΠΥΥ), τη μείωση του προσωπικού των δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών (υγεία, εκπαίδευση, υπηρεσίες απασχόλησης), τα ιδιωτικά προγράμματα ασφάλισης υγείας και συντάξεων και τη γενικευμένη εφαρμογή εισοδηματικών κριτηρίων στην καταβολή προνοιακών επιδομάτων και υπηρεσιών φροντίδας.

Δεύτερο, το ΚΕΑ εντάσσεται σε ένα πλέγμα μέτρων που συρρικνώνουν συνολικά τις κοινωνικές δαπάνες κυρίως προς αυτούς που είναι εργαζόμενοι και καλύπτονται από το μηχανισμό της κοινωνικής ασφάλισης (δαπάνες εκπαίδευσης, υγείας, συντάξεων, κοινωνικής φροντίδας, ΕΚΑΣ)

Τρίτο εφαρμόζεται σε ένα περιβάλλον πλήρους απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και γενίκευσης της επισφάλειας (κατάργηση συλλογικών διαπραγματεύσεων, αυστηρότερα κριτήρια για την απόδοση επιδομάτων ανεργίας τα οποία εν μέρει υποκαθιστά, μείωση της διάρκειάς τους, περιορισμένες ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που συνηγορούν στη μετάβαση προς το workfare (προγράμματα κοινωφελούς εργασίας).

Τέταρτο, οι ίδιες οι προϋποθέσεις και προδιαγραφές του προγράμματος είναι ιδιαίτερα αυστηρές και δεν επιτρέπουν την έξοδο των δικαιούχων από το καθεστώς της ακραίας φτώχειας ενώ επικεντρώνονται στην ενίσχυση του ελεγκτικού-πειθαρχικού ρόλου της κοινωνικής έρευνας και την ενεργοποίησή των δικαιούχων μέσω ήπιων, προς το παρόν, μέτρων workfare με την ενίσχυση των κανόνων αιρεσιμότητάς του(π.χ. μη φοίτηση στην υποχρεωτική εκπαίδευση, μη αποδοχή «κατάλληλης εργασίας» μη εμφάνιση στα κέντρα κοινότητας και τα κέντρα εύρεσης εργασίας).

Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, παρά τις μεταλλαγές που υπέστη στην επίσημη ονομασία του από την πιλοτική εφαρμογή και μέχρι τη γενίκευσή του, είναι ένα πρόγραμμα νέο-φιλελεύθερης έμπνευσης και αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνικής πολιτικής για τους ακραία φτωχούς που δημιουργεί η κρίση στην Ελλάδα μεταβάλλοντας τις προτεραιότητές της κρατικής πολιτικής από την κοινωνική ευημερία και την ικανοποίηση των βασικών αναγκών προς τη θεσμοθετημένη υπολειμματική διαχείριση των προβλημάτων που η ίδια δημιουργεί.